

جامعه شناسی شهری

با رویکرد انتظامی و امنیتی

مؤلف: داود دعاگویان

دعاگویان، داود، ۱۳۴۷-

جامعه‌شناسی شهری با رویکرد انتظامی و امنیتی / مؤلف داود دعاگویان؛ ویراستار علیرضا غلامی [برای معاونت آموزش دانشگاه علوم انتظامی ناجا، اداره کل تدوین متون آموزشی].-- تهران: جهان جام جم، ۱۳۸۴.

۲۱۴ ص.: جدول. نمودار. -- (معاونت آموزش دانشگاه علوم انتظامی ناجا، اداره کل تدوین متون آموزشی؛ [ج ۳] ۴۳)

ISBN 964-8625-64-4

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

۱. علوم انتظامی -- ایران -- دست‌نامه‌های افسران. ۲. جامعه‌شناسی شهری. ۳. جامعه‌شناسی روستایی. -- ۴. جامعه‌شناسی شهری -- ایران. ۵. جامعه‌شناسی روستایی -- ایران. ۶. دانشگاه علوم انتظامی ناجا -- برنامه‌های درسی. الف. دانشگاه علوم انتظامی ناجا، اداره کل تدوین متون آموزشی. ب. عنوان. ج. فروست. ۴۳

LGR ۹۹۶/د۲

۳۷۸/۵۵

م ۸۴-۴۶۱۲۹

کتابخانه ملی ایران

جامعه‌شناسی شهری با رویکرد انتظامی و امنیتی

مؤلف: داود دعاگویان

ویراستار: علیرضا غلامی

مدیر اجرایی: محمدرضا نادرپور

صفحه‌آرا: فاطمه براری

طراح جلد: محمد خدایی

لینوگرافی: بهنور پرداز

چاپ: نگرش

نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۳۰۰۰ جلد

سال انتشار: ۱۳۸۴

قیمت: ۱۷۰۰ ریال

ناشر: مؤسسه انتشاراتی جهان جام جم

نشانی: تهران - خ جنت‌آباد شمالی - خ گلزار غربی - کوچه شهید محسنی بعد - پلاک ۱۳

تلفکس: ۴۴۸۲۹۲۳۱

پیشگفتار

دانشگاه علوم انتظامی به عنوان مرکز تربیت افسران مؤمن، متعهد و متخصص، رسالت عظیمی در تأمین کارکنان مورد نیاز ناجا و ارتقاء علمی آنان در طول خدمت مقدس را برعهده دارد.

تولید و انتشار علوم پلیسی، مکتوب و مستند نمودن تجارب و یافته‌های علمی و تجربی نیز یکی دیگر از رسالت‌های این دانشگاه محسوب می‌شود.

در راستای مأموریت‌های یاد شده، تألیف کتاب‌های علمی آموزشی توسط اساتید و صاحب‌نظران در برنامه‌های جاری معاونت آموزش دانشگاه گنجانده شده است تا در این رهگذر انتقال دانش به دانشجویان، فراگیران و سایر علاقه‌مندان روند مطلوب‌تری داشته باشند.

امیدواریم با تداوم روند موجود و انتشار متون جدید، بتوانیم ضمن انجام رسالت و مأموریت‌های متصوره به ارتقاء سطح علمی و مهارتی کارکنان ناجا و در نهایت ارتقاء کمی و کیفی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران کمک نموده و رضایت خداوند متعال را کسب نماییم.

بدین وسیله از زحمات کلیه عزیزانی که در این خصوص ما را یاری نموده و یا می‌نمایند، به ویژه اساتید و مؤلفان گرامی، همکاران آموزشی و گروه‌های علمی تقدیر و تشکر می‌نمایم.

معاون آموزشی دانشگاه علوم انتظامی
سرهنگ پاسدار مهندس علی‌اصغر نیک‌نام

مقدمه

تولید منابع آموزشی غنی‌ترین بخش فرآیند برنامه‌ریزی آموزشی در دانشگاهها و مؤسسه‌های علمی و آموزشی است و دانشگاه علوم انتظامی نیز به عنوان مرکز نقل دانش، بینش و مهارت در علوم پلیسی، از این قانده مستثنی نیست. بنابراین، با توجه به توسعه و گسترش فناوری در علوم پلیسی و انتظامی، لزوم دگرگونی اساسی در نظام آموزشی دانشگاه علوم انتظامی بیش از پیش احساس گردید و به همین منظور تولید منابع و متون آموزشی به عنوان بخشی از نظام آموزشی دانشگاه علوم انتظامی در دستور کار قرار گرفت بطوری که در چند سال اخیر گام‌هایی در جهت تولید منابع و متون آموزشی در حوزه‌های تخصصی علوم پلیسی برداشته شده است که هنوز مراحل اولیه را طی می‌کند، در این مرحله دانش، بینش، مهارت‌ها و ارزشهای علوم پلیسی تدوین، تنظیم و به رشته تحریر درآمده است تا به لحاظ تئوریک و نظری علوم پلیسی و انتظامی را پوشش دهد. در این راستا، اداره کل تدوین متون آموزشی معاونت آموزش، با تألیف و ترجمه متون آموزشی، امکان تحقق اهداف ذیل را در نظام آموزشی دانشگاه فراهم می‌سازد:

الف) بالا بردن توان شناختی و علمی دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی

مهم‌ترین هدف تولید متون آموزشی بالا بردن شناخت، بینش و مهارت دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی است. این شناخت را می‌توان به چند دسته تقسیم کرد:

۱- آموختن و یادآوری دانش و اطلاعات تخصصی علوم پلیسی؛

۲- درک و فهم تخصصی علوم انتظامی؛

۳- به کار بردن اصول، قوانین و روشهای خاص علوم انتظامی؛

۴- تجزیه و تحلیل و نقد مسائل، عوامل و پدیده‌های انتظامی؛

۵- تولید، ارتقاء و اصلاح علوم پلیسی در کشور؛

۶- بکارگیری روشها و تکنیک‌های علوم پلیسی گذشته و حال

ب) بالا بردن مشارکت فردی و جمعی دانشجویان

با تدوین منابع می‌توان ارزشها، علایق و نگرش‌های دانشجویان پلیس را بالا برد و با بالا بردن

آن می‌توان:

۱- امکان خوب گوش دادن را برای دانشجویان فراهم آورد.

۲- امکان مشارکت فردی و جمعی را در حوزه‌های مسائل اجتماعی در دانشجویان مهیا نمود.

۳- دانش، بینش و مهارت را برای دانشجویان مهیا کرد تا بتوانند به اتکای آن از عملکرد و

توان علمی و تخصصی خود در حوزه فعالیتهای انتظامی دفاع نمایند.

۴- امکان کنترل رفتار و گفتار را برای دانشجویان مهیا ساخته تا نظام آموزشی و منش انتظامی

را پیوسته به صورت نظام ثابت ذهنی در خود به وجود آورند.

ج) بالا بردن تواناییهای مهارتی دانشجویان علوم انتظامی

تسلط بر مهارت‌های علمی، تجربی، سنتی و عمومی پلیسی یکی از اهدافی است که با تولید و تدوین منابع آموزشی نهادینه خواهد شد. با ایجاد این منابع سازماندهی شده می‌توان:

- ۱- امکان مشاهده دقیق و هدفمند وقایع و پدیده‌های پلیسی را برای دانشجویان مهیا نمود.
- ۲- پیروی و تقلید از قوانین، روشها و ضوابط عمومی و علمی علوم پلیسی را برای دانشجویان فراهم کرد.

۳- دقت و سرعت عمل را در دانشجویان بالا برد.

۴- رعایت نظم و انضباط در انجام عملیات انتظامی را برای دانشجویان مهیا کرد.

۵- تسلط کامل بر وظایف اجرایی و شغلی برای دانشجویان را به وجود آورد.

د) شناخت ارزشهای مشترک جامعه و پلیس

با تولید منابع و متون آموزشی از دانشجویان پلیس توقع آن می‌رود که شناخت دقیقی از ارزشها، علایق، گرایشها، باورها و عقاید جامعه خود داشته و آنها را در انجام وظایف بکار گیرند، این شناخت می‌تواند شامل موارد ذیل باشد:

- ۱- شناخت ارزشهای مشترک عمومی جامعه و پلیس؛
- ۲- شناخت حقوق سازمانی و انسانی شهروندان از سوی پلیس؛
- ۳- ایجاد حس وفاداری به کشور، نظام و پلیس؛
- ۴- احساس احترام و تعلق خاطر نسبت به آرمانها، میراث، تاریخ، نهادهای اجتماعی، ارزشهای اسلامی و انسانی.

تغییر و ارتقای نظام تعلیم و تربیت در دانشگاه علوم انتظامی مسئله‌ای است که قابل شک و خدشه نیست و دانشگاه باید در این برهه از زمان با تولید، تدوین و تألیف منابع و متون آموزشی گام بردارد و در این راستا دانشگاه علوم انتظامی با ایجاد تشکیلات و مدیریت مستقل تصمیم به تولید منابع و محتوای آموزشی گرفته که متن حاضر حاصل زحمات یکی از تولید کنندگان عرصه تولید، و تدوین منابع و متون آموزشی است. امید است کارشناسان، محققان و مسئولان؛ منابع تولید شده را مورد نقد و اصلاح قرار داده و نقاط خلاء را به اطلاع نویسندگان گروه علمی مربوط و معاونت آموزش دانشگاه برسانند تا در جهت پرکردن خلاء، موجود در علوم پلیسی و انتظامی اقدام لازم صورت پذیرد.

در پایان توفیق رؤز افزون نویسندگان، مترجمان و تلاشگران عرصه تولید متون آموزشی دانشگاه علوم انتظامی را از خداوند متعال خواستارم.

مسئول طرح تدوین متون آموزشی دانشگاه علوم انتظامی

محمدرضا نادرپور

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱	فصل اول: کلیات
۱	موضوع جامعه‌شناسی شهری
۲	تعریف شهر
۶	نقدی بر تعریف‌های شهر
۹	تعریف جامعه‌شناسی شهری
۱۳	فصل دوم: تاریخچه پیدایش شهر
۱۳	تاریخ شهرهای جهان
۱۶	تاریخ شهرهای ایران
۱۹	شهر و شهرنشینی در دوران اسلامی
۲۲	منابع فصل اول و دوم
۲۵	فصل سوم: نظریه‌های جامعه‌شناسی شهری
۲۵	نظریه پل سینجر
۳۶	نظریه ابن خلدون
۳۷	نظریه ماکس وبر
۳۹	زیمل، بزرگ شهر و حیات ذهنی
۳۲	مکتب شیکاگو
۴۱	فصل چهارم: جمعیت و شهرنشینی در ایران
۴۲	پویش شهرنشینی در کشورهای توسعه یافته
۴۷	پویش شهرنشینی در کشورهای در حال توسعه
۵۲	رشد کلانشهرها در کشورهای در حال توسعه
۵۴	الگوی شهرنشینی در کشورهای در حال توسعه
۵۸	جمعیت و شهرنشینی در ایران
۵۸	دید تاریخی
۶۴	بررسی شهرهای ایران بر حسب تقسیمات کشوری
۶۹	عوامل اصلی رشد جمعیت شهرها
۷۶	بررسی‌های نمونه‌ای
۸۳	چشم‌انداز آینده جمعیت شهرهای ایران
۸۷	منابع فصل سوم و چهارم

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

فصل پنجم: مطالعات جامعه‌شناسی شهری	۹۱
اشتغال و بیکاری	۹۱
مسکن شهری	۹۳
برنامه‌ریزی شهری در ایران	۱۰۱
انواع برنامه‌ریزی	۱۰۱
طرح‌های شهرسازی	۱۰۶
طرح‌های مختلف توسعه شهری	۱۱۰
الگوی مکان‌یابی کلان‌تریها در نظام شهری	۱۱۳
منابع فصل پنجم	۱۱۸
فصل ششم: شهر، امنیت، پلیس	۱۱۹
مهاجرت و امنیت شهری	۱۱۹
ابعاد نظری نظم و امنیت اجتماعی	۱۱۹
مهاجرت و امنیت شهری	۱۲۳
راهبردهای نو در ایجاد امنیت شهری	۱۲۴
آشوب‌های شهری	۱۲۵
مقدمه	۱۲۵
تعاریف و اصطلاحات	۱۲۷
نظریه‌های مربوط به آشوب‌های اجتماعی	۱۲۷
آشوبگران شهری چه کسانی هستند؟	۱۲۹
عوامل موثر در بروز و وسعت آشوب‌های اجتماعی	۱۳۲
کنترل و پیشگیری از آشوب‌های اجتماعی	۱۳۳
طراحی الگو	۱۳۵
وضعیت سیاسی شهر تهران	۱۳۶
تدابیر انتظامی به منظور کنترل و مقابله با آشوب‌های اجتماعی	۱۳۸
حاشیه‌نشینی	۱۳۸
مفهوم شناسی حاشیه‌نشینی و روند شکل‌گیری آن	۱۴۱
مرور سابقه و زمینه پیدایش و رشد سکونتگاه‌های حاشیه شهر تهران	۱۴۴
ویژگی‌های اجتماعی - فرهنگی سکونتگاه‌ها طی مراحل رشد	۱۴۷
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۱۵۱
منابع فصل ششم	۱۵۴

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱۵۷	فصل هفتم: نظام شهروندی و پلیس
۱۵۷	پیشینه تاریخی
۱۵۹	مفهوم سازی نظام شهروندی
۱۶۴	شهروندی و حقوق بشر
۱۶۵	مفهوم سازی شهروندی و نظام اجتماعی
۱۶۸	الگوی تعاملی شهروندان و پلیس
۱۷۱	سخن آخر
۱۷۳	منابع فصل هفتم
۱۷۷	فصل هشتم: مطالعات جامعه‌شناسی روستایی
۱۷۷	تعریف روستا
۱۷۸	انواع اجتماعات روستایی
۱۷۸	قشر بندی اجتماعی در روستا
۱۷۹	ملاکهای اقتصادی
۱۸۰	ملاکهای اجتماعی - فرهنگی
۱۸۲	تحول در ملاکهای سلسله مراتب اجتماعی
۱۸۳	طبقات اجتماعی در جامعه روستایی ایران
۱۹۴	طبقات اجتماعی در روستاهای عشایری
۱۹۴	خانواده‌های روستایی
۱۹۵	جمعیت روستایی
۱۹۷	آغاز تحول در جامعه روستایی
۱۹۸	اهداف کلی اصلاحات ارضی
۱۹۹	جامعه روستایی بعد از انقلاب اسلامی ایران
۲۰۰	هیئت هفت نفره زمین
۲۰۰	مراکز خدمات کشاورزی روستایی
۲۰۱	جهاد سازندگی
۲۰۱	طرح شهید رجایی
۲۰۲	پلیس و جامعه روستایی